

Proizvodnost rada kao elemenat mjerenja poslovnog uspjeha

Mr IVAN STIPETIĆ, dipl. oec.

UDK 634.07

Opće udruženje šumarstva, prerade drva i
prometa Hrvatske, Zagreb

Primljeno: 10. studenog 1981.

Stručni rad

Prihvaćeno: 10. prosinca 1981.

S a ž e t a k

Zadovoljstvo društva i stupanj zadovoljenja njegovih potreba ovisi u prvom redu o uspjehu narodne privrede, odnosno o učinku činilaca privređivanja kojima društvo raspolaže. Stoga mjerenje učinka, tj. proizvodnosti pojedinih činilaca, predstavlja jedan od osnovnih pokazatelja funkcioniranja privrede. Bez obzira što je praćenje proizvodnosti svakog činioaca interesantno i za analizu, i za upravljanje, proizvodnost rada ima iznimno značenje. Samo se ljudskim radom povećava raspoloživa količina sredstava za podmirenje potreba.

Na postojećem stupnju društvene podjele rada uspjeh narodne privrede ovisi o proizvodnosti svakog od niza privrednih subjekata. Drvna industrija, bez obzira na neke svoje komparativne prednosti, svoj dalji razvitak može temeljiti u prvom redu na porastu proizvodnosti. To tim više što je razvoj, zbog ograničenosti domaćeg tržišta, ovisan o konkurentskoj sposobnosti ove industrije na inozemnim tržištima.

Iz toga se, bez obzira na niz smetnji što se pritom javljaju, nameće potreba mjerenja, uspoređivanja i analiziranja proizvodnosti rada u svakoj organizaciji udruženog rada, kao dio pripreme za poslovno odlučivanje. Pritom se ne smije izgubiti iz vida da proizvodnost rada nije sama sebi svrha, te da je ona samo jedan od elemenata mjerenja uspješnosti.

Ključne riječi: poslovni uspjeh — mjerenje uspješnosti — činioci proizvodnosti rada.

LABOUR PRODUCTIVITY AS AN ELEMENT OF BUSINESS SUCCESS CRITERION

Summary

The society welfare and the degree of satisfaction of its needs depends in the first place on success of national economy, i. e. on the performance of factors of earning the society uses. Therefore, the performance, i. e. productivity measurement of individual factors represents one of the basic indicators of how the economy functions. In spite of the fact that for analysis as well as for management its is interesting to follow each individual factor of productivity, the labour productivity has an exceptional importance.

Only human work increases available quantity of resources for satisfaction of needs.

On the existing stage of social division of labour the succes of national economy depends on productivity of each of a series of economic subjects.

The woodworking industry without regard to its comparative advantages can in the first place base its further development on increase of productivity. The more so as the development, because of its limitation of domestic market depends on competitiveness of this industry on the world market. For that reason it is necessary to measure, to compare and to study the labour productivity in every organization of associated labour, regardless of series of obstacles that would appear, which would make a part of preparation of business decision-making.

Here it should not be disregarded that the labour productivity is not an end in itself — it is only one of elements for measuring efficiency.

Key words: business success — efficiency measurement — factors of labour productivity

(A. M.)

1. Pojam uspjeha u ekonomskom smislu

Pojam uspjeha uvijek je vezan uz neki postavljeni cilj ili uz neko ljudsko djelovanje. Može se reći da uspjeh proizlazi iz ostvarivanja temeljnog cilja, utvrđenog prije svijesnog djelovanja, bez obzira o kojem području djelovanja se radi.

U ovom slučaju interes je usmjeren na poslovni uspjeh, odnosno uspjeh u ekonomskom smislu. S makroekonomskog aspekta, uspjeh se veže uz osnovni cilj privređivanja, a to je zadovoljavanje ljudskih potreba. Zbog toga je uspjeh relativan pojam: (1) stupanj razvitka i objektivni uvjeti života definiraju količinu i kakvoću potreba, a (2) potrebe mogu biti zadovoljene u različitom stupnju, ovisno o uspjehu privređivanja, odnosno kvantitativnom i kvalitativnom učinku privređivanja.

Premda izgleda vrlo jednostavno konstatirati da li pojedina organizacija posluje uspješno ili ne, teoretski i praktično to ipak nije tako. Ako se postavi pitanje što je uopće uspjeh neke organizacije, dobiju se različiti odgovori. Sa stajališta proizvodnje to bi mogla biti količina i kakvoća proizvoda, sa stajališta prodaje — osvajanje novog tržišta ili zadovoljstvo potrošača, sa stajališta radnog kolektiva — zadovoljstvo, ljudski odnosi i razina životnog standarda.

Stoga, pri ocjeni uspješnosti poslovanja, treba polaziti od ostvarenja temeljnih ciljeva pojedine organizacije u određenom vremenu. Oni su ovisni o nizu vanjskih i unutarnjih činilaca, pa je tako i u ovom slučaju uspjeh relativan pojam. Ono što je za neku organizaciju uspjeh za drugu to možda nije.

Uspjeh, odnosno ciljevi poduzeća u ekonomskoj su literaturi definirani na različite načine. U starijoj literaturi Zapada, uspjeh je obično definirano renditom, a pri tom objašnjen analizom odnosa koji ukazuju na profitnu stopu, likvidnost, solventnost itd. Novija razmišljanja, uvjetovana razvitkom privrede, međunarodnih odnosa i društva u cjelini, odbacuju maksimiranje profita kao cilja. Umjesto toga, ističu multiplost ciljeva, tj. splet ciljeva koje čine: održanje poduzeća (ne samo statički nego dinamički i relativno), održanje tržišta, osobno zadovoljstvo svih sudionika u poduzeću i zadovoljavajući profit. Smatraju, naime, da načelo maksimalizacije profita (u nas bi se to moglo poistovjetiti s dohotkom) dovodi u bitni do zabluda u poslovnom odlučivanju a ne osigurava dugoročni aspekt rješenja. Stoga se u prvi plan stavlja načelo maksimalizacije imovine, što je dugoročno rješenje. Iz toga slijedi da, umjesto maksimiranja profita, cilj treba biti profit koji poduzeće mora ostvariti. S financijskog aspekta radi se o tzv. »cash flow«, tj. novčanom priljevu, koji po pokriću fiksnih i varijabilnih novčanih troškova treba osigurati dovoljno sredstava za otplatu dugoročnih kredita i dalji porast.

Uspjeh naše privredne organizacije, organizacije udruženog rada, također se ne može promatrati samo s jednog stajališta. Cilj ne može biti samo jedan interes (npr. dohodak), nego su ciljevi uvjetovani potrebom zadovoljenja najmanje četiri važna interesa. To su po Š. Babiću [2]: interes kupca — potrošača, interes dobavljača, interes radnog kolektiva i interes društvene zajednice — u užem i širem smislu. Stoga, u vezi s uspjehom, treba postavljati pitanje: (1) da li proizvodi ili usluge kvantitativno i kvalitativno zadovoljavaju kupce — potrošače s obzirom na kvalitetu i količinu utrošenih činilaca, (2) da li zadovoljava vrijednost učinaka i vrijednost uloženi činilaca proizvodnje i (3) da li su sredstva (društvena!) iskorištena tako da omogućuju davanje naknade dobavljačima, odgovarajući životni standard radnika, sredstva za zadovoljavanje općih i zajedničkih potreba i održanje supstancije poslovnih sredstava. Iz ovih pitanja dolazi se i do pojmovna proizvodnosti, ekonomičnosti i rentabilnosti, tj. do mjerenja uspješnosti s različitim ali međusobno zavisnih stajališta.

2. Mjerenje uspješnosti u privredi

Uspjeh određene narodne ekonomije zavisi od stupnja zadovoljenja potreba, tj. učinka privređivanja. U privredi se učinak oblikuje u materijalnim proizvodima ili uslugama za čije ostvarenje su potrebna sredstva — činioci proizvodnje.

Uspješnost, odnosno efikasnost sredstava, mjeri se uspoređivanjem proizvoda (P) sa činiocima proizvodnje, tj. s proizvodnosti činioca. Činioci se mogu uspoređivati ili kao korišćeni (Č) ili kao utrošeni (T). Razlika se može najlakše objasniti na primjeru sredstava za rad (osnovnih sredstava) ili predmeta za rad (zalihe), koji moraju sudjelovati u proizvodnji, ali se obično u cijelosti ne utroše u jednom proizvodnom postupku. Odnos utrošenih i korišćenih činilaca (T/Č) predstavlja brzinu obrtanja korišćenih činilaca u određenom razdoblju. Ona je u pravilu kod sredstava za rad manja od 1, a kod predmeta rada veća od 1.

U praktičnom mjerenju uspješnosti poslovanja uspoređivanje proizvoda s korišćenim sredstvima (P/Č) označava proizvodnost činilaca proizvodnje, a uspoređivanje proizvoda s utrošenim sredstvima (P/T) označava ekonomičnost proizvodnje.

Pored sredstava za rad i predmeta rada, u proizvodnji sudjeluje kao glavni činilac rad (V), pa se uspješnost poslovanja najčešće mjeri uspoređivanjem proizvoda s radom (P/V), tj. proizvodnošću rada. Treba istaći da je tu praktično skoro nemoguće razlikovanje utrošenog i korištenog. Stoga se u mjerenjima rad aproksimira radnim vremenom utrošenim u izradi proizvoda. Međutim,

u utrošenom vremenu količina rada (R) može biti veća ili manja, pa se tako proizvodnost rada u smislu utrošenog rada mjeri zapravo u smislu korišćenog činioca — rad, odnosno u smislu mogućnosti koje stoje na raspolaganju (iskorišćenja radnih sposobnosti u raspoloživom vremenu). Čim su mjerne jedinice vremena veće, navedena razlika je više izražena.

Veličina utrošenog rada (R) u jedinici vremena (V), kojom se mjeri činilac — rad, je *intenzivnost rada* (R/V). Ako se intenzivnost rada povećava, proizvodnost, uz neizmijenjene ostale činioce, raste. Prema tome proizvodnost rada je:

$$\frac{P}{V} = \frac{P}{R} \times \frac{R}{V}$$

Pošto uz rad u proizvodnji sudjeluju i drugi činioci, to se usporedbom proizvoda i sredstava za rad ili predmeta rada često govori i o proizvodnosti sredstava (S) ili kapitala, npr. o proizvodnosti zemlje (kvintali pšenice po hektaru, prirast drva po hektaru šumskog zemljišta) o količini propiljenih trupaca po trupčari i sl.

U suvremenim prirodnim procesima sudjeluju velike količine sredstava uloženi u rad i u sredstva za proizvodnju. Odnos sredstava uloženi, s jedne strane, u sredstva za proizvodnju i, s druge strane, u rad je *organski sastav sredstava* (kapitala). On je veći kad rad u proizvodnji primjenjuje više ostalih činilaca. Stoga između proizvodnosti sredstava postoji odnos

$$\frac{P}{V} = \frac{S}{V} \times \frac{P}{S}$$

tj. proizvodnost rada = sredstva po radu (opremljenost) \times proizvodnost sredstava. Premda je proizvodnost rada jednim dijelom funkcija radnih sposobnosti, ipak je ona većim dijelom funkcija obujma sredstava kojim rad raspolaže.

Sposobnost efikasnog korišćenja sredstava je sposobnost *efikasnog investiranja*, tj. ulaganja sredstava u takvu proizvodnju koja daje visoku proizvodnost sredstava.

Proizvodnost se prema temeljnom načelu mjeri »in natura«. Ako proizvodi nisu homogeni za utvrđivanje realnog proizvoda, mogu se koristiti stalne cijene. Privreda, međutim, poznaje samo tržišne cijene, koje nisu stalne, a k tome sadrže i monopolne profite. Stoga se u slučaju korišćenja tržišnih cijena u mjerenju uspješnosti ne može govoriti o mjerilu proizvodnosti nego *rentabilnosti*. Proizvod mjerjen tržišnim cijenama izražava se dohotkom (D).

Između rentabilnosti rada i rentabilnosti sredstava također postoji veza

$$\frac{D}{V} = \frac{S}{V} \times \frac{D}{S}$$

Tako rentabilnost rada i sredstava zavisi o proizvodnosti i tržišnim cijenama, što znači da se rentabilnost poslovanja može povećati porastom realnog proizvoda ili povećanjem cijena. Za kolektiv je važan dohodak, pa s toga stajališta nije važno kako je povećan. Međutim, upravljanje privredom prema rentabilnosti ipak okolnim putem vodi porastu proizvodnje, jasno uz uvjet mogućnosti selidbe sredstava i rada iz jedne proizvodnje u drugu. Naime, usmjeravanje činilaca proizvodnje prema kriteriju rentabilnosti povećava obujam proizvodnje u pojedinim djelatnostima, a time i ponudu, te se struktura proizvodnje usmjerava onoj koja bi bila u sistemu realnih cijena. Tako smanjenjem utjecaja cijena sve veći utjecaj na rentabilnost ima proizvodnost rada i sredstava.

Iz svega dosad navedenog proizlazi značenje proizvodnosti rada kao mjerila uspješnosti, ali ne izoliranog nego u spletu ostalih mjerila, pri čemu je uočljiva njihova međusobna zavisnost.

3. Proizvodnost rada

Činjenica je da jedino povećanje proizvodnosti omogućuje povećanje životnog standarda stanovništvu, bolje podmirenje potreba i osiguranja daljeg napretka. Povećanje proizvodnosti osigurava ukupno veću količinu raspoloživih sredstava za podmirenje potreba, a bilo koje drugo nastojanje za pribavljanje više sredstava za život dovodi do promjene raspodjele raspoloživih sredstava, ali ne povećava ukupnu količinu. Stoga je mjerenje proizvodnosti neobično važno za analizu i objašnjenje privrednih kretanja.

Proizvodnost (P/Č) može porasti povećanjem brojnika, tj. proizvodnje, uz stagnaciju ili sporije povećanje činilaca, ali i smanjenjem nazivnika, tj. činilaca uz istu proizvodnju ili njeno sporije smanjenje. Postavlja se pitanje, da li je proizvodnost sama sebi svrha i kada porast proizvodnosti ima smisla. Proizvodnost u proizvodnji pokušstva mogla bi lako porasti kada bi se zatvorila proizvodnja u pola tvornica, i to onih u kojima je proizvodnost niska. Međutim, time se ne bi povećala društvena proizvodnost, a izazvalo bi se niz nepovoljnih reperkusija. Prema tome porast proizvodnje ima smisla samo ako se time ostvaruje povećanje proizvodnje, tj. ako je to osnovni cilj.

Proizvodnost bi se mogla mjeriti na onoliko načina koliko ima činilaca proizvodnje. Svi pokazatelji su interesantni, jer ukazuju na stupanj isko-

rištenosti pojedinog činioca. Međutim, samo se ljudskim radom može povećati raspoloživa količina sredstava za podmirenje potreba. Stoga se pod proizvodnosti najčešće i misli na proizvodnost rada. Na razini narodne privrede porast proizvodnosti rada je upravljajući parametar ekonomske politike i jedan od osnovnih pokazatelja funkcioniranja privrede. Na osnovi njega ocjenjuju se: karakter kretanja osobne, opće i zajedničke potrošnje, veličina troškova društvene reprodukcije, kretanje osnovnih indikatora cijena, promjene u akumulativnoj sposobnosti privrede, konkurentnost privrede u odnosu na druge privrede itd. Kretanje proizvodnosti rada prati se: društvenim proizvodom po stanovniku, društvenim proizvodom po aktivnoj osobi, društvenim proizvodom po zaposlenom u privredi, društvenim proizvodom po zaposlenom u društvenom sektoru privrede i industrijskoj proizvodnji po zaposlenom u industriji. Za privredu kao cjelinu primjenjuje se vrijednosni izraz proizvodnje pojedinih djelatnosti. Cijena tu ne predstavlja apsolutnu nego relativnu mjeru, a obračun se vrši na temelju količine proizvoda i stalnih cijena prema nekoj baznoj godini. I u tom mjerenju javlja se niz problema: disparitet cijena u baznoj godini, promjene u strukturi proizvodnje, razgraničavanje privrednih od neprivrednih djelatnosti, nemogućnost uključivanja iskorištenosti radnog vremena, razlike u metodologijama pojedinih zemalja itd.

Kod takvog praćenja proizvodnosti rada postoji teorijski prigovor da se zanemaruju ostali činitelji proizvodnje, tj. opredmećen ili minuli rad. Naime, ekonomskim razvitkom udio živog rada se smanjuje a povećava udio minulog rada, tj. opredmećenog živog rada u prethodnim fazama proizvodnje. Pri tom se živi rad smanjuje više nego što se minuli rad povećava, a proizvodnost ukupnog društvenog rada raste. S tim u vezi razvio se niz metoda praćenja proizvodnosti privrede i pojedinih grana. One uglavnom uzimaju tri činioca proizvodnje: rad, sredstva i tehnički progres, pri čemu se posljednji javlja kao rezidualni dio porasta dohotka, tj. kao dio dohotka koji nije objašnjen kretanjem rada i sredstava. Utjecaj tehničkog napretka, pod kojim se podrazumijeva progres u tehničkim i organizacijskim spoznajama, izrazito je značajan za kretanje proizvodnosti, osobito u nekim granama privrede. On smanjuje količinu utrošenih činilaca proizvodnje u proizvodu, odnosno povećava proizvodnost rada, jer je učinak u jedinici vremena veći. Ispitivanja su dokazala da tehnički napredak, pored sniženja realnih troškova proizvodnje, povećava primanja radnika, što potvrđuje i činjenica da porast proizvodnosti rada prati porast radničkih primanja. Time se u robno-novčanog privredi ostvaruje i ravnoteža proizvodnje i mogućnosti zadovoljavanja potreba.

Proizvodnost narodne privrede je odraz proizvodnosti njenih organizacija (poduzeća). Mjerenje proizvodnosti svih činilaca u poslovanju organizacije udruženog rada jednim mjerilom dovodi do pitanja kako zbrojiti količinu živog rada i upotrijebljenih sredstava za proizvodnju. Jedino prihvatljivo rješenje bilo bi da se količina živog rada množi odgovarajućim osobnim dohocima radnika i dobiven iznos zbroji s vrijednosti upotrijebljenih sredstava za proizvodnju. Ipak se u nazivnik ne bi mogla uvrstiti cijela vrijednost korištenih sredstava nego utrošenih (troškovi). Vrijednosnim uspoređivanjem proizvodnje s utrošenim sredstvima, u stvari bi se razlomak proizvodnosti izmijenio u drugi način mjerenja, a to je ekonomičnost. Stoga je najbolje da se u mjerenju uspješnosti organizacije udruženog rada pod proizvodnosti podrazumijeva proizvodnost rada, a da se mjeri naturalno. Umjesto proizvodnosti sredstava za rad bolje se koristiti izrazom »kapacitet« i »iskorišćenje kapaciteta«, a za proizvodnost predmeta rada »randman« odnosno »iskorišćenje sirovine i materijala«. Time se ostaje dosljedan načelu naturalnog mjerenja proizvodnosti činilaca proizvodnje.

4. Elementi proizvodnosti rada i smetnje pri usporedbama

Elementi naturalnog mjerenja proizvodnosti rada su proizvodi što su stavljeni društvu na raspolaganje i utrošena radna snaga što se izražava

$$\text{proizvodnost rada} = \frac{\text{količina proizvoda}}{\text{utrošen rad}}$$

U konkretnoj organizaciji udruženog rada to su konkretne količine proizvoda i rada. Pošto se pri tom postavlja pitanje da li proizvodi imaju i upotrebnu vrijednost, potrebno je elemente proizvodnosti kvantitativno i kvalitativno definirati sa stajališta: (1) upotrebni vrijednosti proizvoda, (2) utroška radne snage i (3) ostalih činilaca proizvodnje, tj. uvjeta proizvodnje.

Doprinos što vodi zadovoljenju potreba društva može se u organizaciji mijenjati uslijed izmjene količine i kakvoće proizvoda. Pri utvrđivanju količinskog doprinosa javlja se problem mjerenja zajedničkim fizičkim jedinicama, odnosno pronalaženje zajedničke jedinice mjere. Promjena doprinosa društvu uslijed promjene kakvoće proizvoda nastaje zbog: (1) promjene tehnoloških, funkcionalnih i drugih tehničkih kvaliteta proizvoda i (2) promjenom asortimana. Kvantitativne promjene i njihov utjecaj na doprinos društvu vrlo je teško kvantificirati, pa se one, s izuzetkom proizvoda koji su standardizirani ili tipizirani, praktično zanemaruju.

OSNOVNI POKAZATELJI DOHODOVNE USPJESNOSTI ORGANIZACIJA UDRUŽENOG RADA U PROIZVODNJI PILJENE GRAĐE SR HRVATSKE U 1980. GODINI

Tablica I

BASIC INDICATORS OF BUSINESS EFFICIENCY OF THE ORGANIZATIONS OF ASSOCIATED LABOUR IN PRODUCTION OF SAWNGOODS IN THE SR OF CROATIA IN 1980

Table I

Redni broj	TVRKA - NAZIV	Dohodak po radniku	Dohodak prema sredstvima	Sredstva po radniku	Odnos prema prosjeku			Neto akumulacija ili (gubitak) po radniku (000 din)	BMJ radnika
		(000 d)	(%)	(000 din)	dohodak po radniku	sredstva po radniku	prosječno osobnog dohotka		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	"Radin" DI Ravna Gora - Pilana	589	130	453	233	88	113	302	102
2.	"Promet" TURO Vrbovsko - Pilane Vrbovsko	536	94	570	212	111	113	308	39
3.	RO DI "Milan Mataija" - Novi Vinodolski - Pilana	516	62	832	204	162	142	186	121
4.	"Lipa" RO Novi Marof	506	51	992	200	193	100	248	68
5.	DIP Ogulin - Pilana Gomirje	489	106	461	193	90	127	179	44
6.	DI Vrbovsko - Pilana Vrbovsko	484	62	780	191	152	124	111	138
7.	DIP Ogulin - Pilana Jasenak	400	82	488	158	95	120	13	38
8.	Drvena industrija Vrhovine - Pilana Vrhovine	345	34	1015	136	198	92	86	114
9.	DI "Goranprodukt" Čabar - Primarna prerada Gerovo	321	34	944	127	184	104	57	161
10.	DIP Ogulin - Pilana Josipdol	320	126	254	126	50	113	79	164
11.	DI Nehaj" Senj - Pilana Krasno	320	68	471	126	92	97	92	155
12.	"TWIN" DIK Virovitica - Meh. prer.drвета Virovitica	317	32	991	125	193	103	54	159
13.	DIP Ogulin - Pilana Brinje	314	102	308	124	60	118	94	117
14.	Drvena industrija Otočac - Pilana Otočac	313	106	295	123	58	88	96	94
15.	DIP Turropolje u Turropolju	301	69	436	119	85	134	65	320
16.	DIP Ogulin - Pilana Ogulin	293	79	370	116	72	105	63	352
17.	"Brestovac" DK Garešnica - Pilana Brestovac	291	30	970	115	189	118	86	184
18.	"Drvozateks" Varaždin - Primarna prerada Varaždin	292	65	448	115	87	100	74	101
19.	DIP Ogulin - Pilana Drežnica	289	66	438	114	85	101	51	42
20.	"Česma" DI Bjelovar - Tvornica rezane gradje Bjelovar	280	101	277	111	54	115	57	173
21.	Drvena industrija Karlovac - Prim. prerada drveta	271	57	475	107	93	111	53	288
22.	Kombinat "Belišće" Belišće - Meh. i fin.prer. Belišće	270	48	562	107	110	104	57	339
23.	DI "Trokut" Novska - Pilana Lipovljani	245	61	402	97	78	94	31	205
24.	"Šavrić" Zagreb - Pilana Djurmanec	243	46	528	96	103	110	29	165
25.	"Spačva" DIK Vinkovci - Pilana Vinkovci	241	36	670	95	131	101	33	445
26.	"Bilo Kalnik" DI Koprivnica - Pilana Koprivnica	236	36	656	93	128	94	33	215
27.	"Slavonija" DI Sl.Brod - Proiz.pilj.gradj.Sl.Brod	234	39	600	92	116	92	13	279
28.	DIP Novoselec - Pilana Novoselec	204	34	600	81	116	78	42	361
29.	DI RO "Lovrečan" Zlatar Bistrica	204	51	400	81	78	89	34	148
30.	"Bilo Kalnik" DI Koprivnica Meh.prer.drвета Djurdjevac	203	35	580	80	113	83	19	245
31.	DIK "S.Sekulić Jucko" Nova Gradiška - Pilana N.Gradiška	198	27	733	78	142	89	13	282
32.	"Brestovac" DK Garešnica - Pilana Česma	197	47	419	78	82	116	25	71
33.	DI "Djurdjenovac" - Prim.prerada dva Djurdjenovac	186	30	620	74	121	82	12	375
34.	Poljoprivredna RO (drvena) Kupljenovo - Luka	184	43	428	73	83	93	10	142
35.	ŠGH "Istra" Buzet - Prerada drva Štalije - Trget	180	61	295	71	58	104	...	48
36.	RO "I.Marinković" - DI Vrginmost	162	49	331	64	64	80	14	294
37.	DIK "S.Sekulić Jucko" N.Gradiška - Pilana Okučani	161	31	519	64	101	87	-	207
38.	"FINEZ" DI Petrinja - Tv.prim. i polufin.drva proizv.Glina	154	53	291	61	57	75	12	122
39.	DI "Perušić" - proizv.rezane gradje Perušić	151	22	686	60	134	69	(-16)	181
40.	"Mobilija" Osijek - RO IPD "Majur" Kostajnički Majur	137	30	457	54	89	78	10	408
41.	"Dubrava" Zagreb - "Marko Milatović" Zelina	114	35	326	45	64	70	...	120
42.	RO "Javornik" DI Mazin - Bruvno	104	31	335	41	65	77	(-44)	57
Ukupno 42 OUR									7683
Ukupna proizv. piljene gradje SRK (58 OUR)		253	49	513	100	100	100	48	8322

Izvor: Završni računi 1980.godina, obrazac SAS-P

Sa stajališta radne snage, odnosno njenog trošenja, doprinos društvu se također utvrđuje količinom i to: (1) utroška i (2) kvalificiranosti radne snage. Količina utrošene radne snage izražava se trajanjem procesa rada za potreban rad ili vremenom trošenja radne snage ako se uključe i nepotrebni utrošci. Problem se javlja kod kvantificiranja kvalificiranosti radne snage, jer u vremenskim jedinicama utroška to nije vidljivo, te nije ni mjerljiv doprinos proizvodne snage rada određenog kolektiva. Izlaz bi bio u svođenju na vremenske ekvivalente jednostavnog rada. Međutim, postoje i ostali elementi proizvodne snage rada: vještina radnika, starosna i zdravstvena struktura i sl., pa je utvrđivanje mogućnosti učinka za čovjeka vrlo otežano, tim više što on mora i htjeti proizvesti predviđen učinak.

nim organizacijama. Te bi se mogle najvećim dijelom racionalno ukloniti utvrđivanjem zajedničke metode mjerenja proizvodnosti rada u pojedinim djelatnostima, npr. u proizvodnji pokućstva.

Daleko su složenije materijalne smetnje, i njih je praktično nemoguće ukloniti. One se ne javljaju u internom mjeranju i praćenju proizvodnosti rada nego u komparativnim analizama. To su slijedeće smetnje:

(1) Smještaj organizacije ima značajan utjecaj zbog položaja organizacije u odnosu na: nabavno i prodajno tržište, regionalne sirovinke izvore (npr. drva), stupnja regionalne razvijenosti, razine razvijenosti društvenih službi i privrednih usluga, postojanje odgovarajućeg broja i strukture radne snage, stupanj regionalne fluktuacije i sl.;

OSNOVNI POKAZATELJI DOHODOVNE USPJESNOSTI ORGANIZACIJA UDRUŽENOG RADA U PROIZVODNJI PLOČA I FURNIRA SR HRVATSKE U 1980. GODINI

Tablica II

BASIC INDICATORS OF BUSINESS EFFICIENCY OF THE ORGANIZATIONS OF ASSOCIATED LABOUR IN PRODUCTION OF BOARDS AND VENEERS IN THE SR OF CROATIA IN 1980

Table II

Red. br.	TVRKA - NAZIV	Dohodak	Dohodak	Sredstva	Odnos prema prosjeku			Neto akumulacija ili (gubitak) po radniku	Broj radnika
		po radniku	prema sredstvima radniku	po sredstvima	dohodak po radniku	sredstva po radniku	prosječno dohotka		
		(000 d.)	(%)	(000 d.)				(000 din)	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	DI "Česma" - Bjelovar								
	Tvornica iverica - Bjelovar	862	24	3.613	256	405	129	154	180
2.	RO DI "Milan Natajca" - Novi Vinodolski - "Novokal"	465	57	816	137	92	123	153	97
3.	DI "Slavonija" - Slavonski Brod - Proizvodnja furnira	398	38	1.047	117	118	89	89	462
4.	"Česma" DI - Bjelovar Tvornica furnira Bjelovar	382	57	670	113	75	100	60	197
5.	DIK "Spačva" Vinkovci - Tvornica furnira i ploča	358	37	968	106	109	97	89	131
6.	DI "Česma" Bjelovar - Tvornica šper ploča Bjelovar	291	92	316	86	35	96	78	243
7.	DIK "S. Sekulić Jucko" Nova Gradiška - Tvornica furnira	207	19	1.090	61	122	97	9	62
8.	"Slavonija" DI Slavonski Brod - Proizvodnja ploča	184	55	335	54	38	91	5	122
9.	"FINEL" DI Petrinja - Tv.furnira	156	27	578	46	65	79	(-16)	359
10.	RO "I. Harinković" Osijek - Tv. iver ploča Vladislavci	151	41	368	45	41	74	5	301
Ukupno 10 OUR									2154
Ukupna proizvodnja ploča i furnira SRH (12 OUR)		339	38	891	100	100	100	69	2257

Izvor: Završni računi 1980. godine, obrazac SAS-P

Sa stajališta ostalih činitelja proizvodnje, valja samo podsjetiti na objektivne razlike u proizvodnim uvjetima (prirodne, tehnološke, društvene itd.) koje utječu na različiti doprinos pojedinih kolektiva društvu. Iz toga slijede i problemi vezani uz kvantificiranje uvjeta.

U kvantificiranju elemenata proizvodnosti postoji dakle niz teškoća. Međutim, i u međusobnom uspoređivanju organizacija udruženog rada po proizvodnosti rada postoji također niz smetnji. Po F. Krajičeviću [6], dijelimo ih na: (1) formalne i (2) materijalne.

Formalne smetnje proizlaze iz nejednoobraznosti mjerila proizvodnosti rada u pojedini

(2) Stupanj iskorišćenja kapaciteta zbog nemogućnosti prilagođavanja broja radnika obujmu proizvodnje, osobito kod smanjenja proizvodnje čak i iz objektivnih razloga;

(3) Proizvodni program čini smetnju čak i u istoj djelatnosti proizvodnje. Npr. u industriji pokućstva velike teškoće su u uspoređivanju proizvodnje kuhinjskog pokućstva i proizvodnje stolica. Uz to treba dodati već spomenutu razliku u kvaliteti proizvoda;

(4) Metode proizvodnje su izraziti činilac smetnje. Razlike u proizvodnosti rada u pojedinačnoj, serijskoj ili masovnoj proizvodnji vrlo su velike, jer na njih utječu razlike u stupnju mehanizacije,

OSNOVNI POKAZATELJI DOHODOVNE USPJESNOSTI ORGANIZACIJA UDRUŽENOG RADA U PROIZVODNJI POKUČSTVA SR HRVATSKE U 1980. GODINI

Tablica III

BASIC INDICATORS OF BUSINESS EFFICIENCY OF THE ORGANIZATIONS OF ASSOCIATED LABOUR IN PRODUCTION OF FURNITURE IN THE SR OF CROATIA IN 1980

Table III

Red. broj	TVRTKA - NAZIV	Dohodak po radniku (000 d)	Dohodak prema sredstvima (%)	Sredstva po radniku (000 din)	Odnos prema prosjeku			Neto akumulacija ili (gubitak) po radniku (000 din)	Broj radnika
					dohotka po radniku	sredstava po radniku	prosječno čistog osobnog dohoda		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	"S.Geli" Tvor.pokućstva Djakovo	378	39	969	180	195	132	108	287
2.	"Šavrić" Zagreb-Tvor.namještaja Zagreb	350	40	875	167	176	147	61	804
3.	DI "M.Mataija" N.Vinodolski-Pok.Vinodol	333	46	724	160	145	136	12	111
4.	"Radin" DI-Tvor.pokućstva Ravna Gora	332	39	851	159	171	104	85	531
5.	DI "Gaj" Pod.Slatina-Tvor.namj.P.Slatina	304	45	676	145	134	112	61	669
6.	Tvor.namj.i didaktike Dugo Selo	292	92	317	140	64	145	62	191
7.	"Brestovac"DKGarešnica-Tvor.namj.Garešnica	291	35	831	139	168	140	73	223
8.	"Slavonija" DI Sl.Brod-Proiz.namj.inter.i opr.	274	36	761	131	153	106	10	416
9.	DI "Trokut" Novska-Tvor.kuh.namještaja	264	38	695	126	140	105	40	260
10.	Mundus "F.Bobić" IP Varaždin-Namj.Varaždin	259	46	563	124	113	105	67	99
11.	"Zvijezda" Tvor.namještaja Ilok	256	42	610	122	122	103	47	214
12.	DIK "S.Sekulić Jucko" N.Gradiška-Tvor.tap.nam.	256	25	1024	122	206	106	33	88
13.	"Šavrić" Zagreb-"Masiv" Tv.prim.i fin.prer. drva Vrbovec	246	34	724	118	145	88	20	206
14.	RO "I.Marinković" Osijek-Tv.namj.Osijek	242	49	494	115	99	92	6	298
15.	"Hrast" Čakovec-Stolarija Čakovec	230	45	511	110	103	110	13	99
16.	DIK "Tvin" Virovitica-Tvor.namj. Virovitica	226	33	685	108	138	105	16	441
17.	"Trudbenik" Tvor.pokućstva Bregana	224	54	415	107	83	94	46	172
18.	"Mundus" "F.Bobić" IP Varaždin-Tap.Varaždin	220	25	880	105	177	100	10	116
19.	"Šavrić" Zagreb-Tvor.stolica Krapica	216	64	338	103	68	119	23	234
20.	"Bor" Novi Marof	216	46	470	103	94	100	31	359
21.	DI "Djurdjenovac" Tvor.namj.Djurdjenovac.	211	49	431	101	87	105	18	451
22.	"Spin. Valis" Tv.namj.pilj.gradje i elem. Sl.Požega	211	41	515	100	103	87	51	467
23.	DIK "S.Sekulić Jucko"-Tv.namj. N.Gradiška	208	20	1040	100	209	110	9	301
24.	DI "Goranprodukt" Čabar-Final.prer. Prezid	207	30	690	99	139	100	19	532
25.	"Hrast" Čakovec-Tapetarija Čakovec	206	37	557	99	112	105	(-19)	129
26.	"Slavonijaradnost" Tvor.stil.pok. N.Gradiška	200	30	666	96	134	101	8	225
27.	DI "Vrbovsko - Tvor.pokuć. Vrbovsko	200	90	222	96	46	98	14	472
28.	"Papak" DIK Pakrac-Drvoprerađ.kom.Pakrac	195	44	443	93	89	101	23	898
29.	"Oriolik" Oriovac-Proiz.namj.Oriovac	192	76	253	92	51	96	8	487
30.	"Delnice" DI Delnice-"Namještaj" Vrata	188	83	227	90	46	103	18	299
31.	DI "Gaj" Pod.Slatina-Final.prer.driv.Vočin	185	46	402	89	81	98	7	428
32.	DI Otočac - Namještaj Otočac	182	20	910	87	183	89	(-23)	336
33.	Mundus "F.Bobić" IP Varaždin-Proiz.stolica	181	46	393	87	79	99	9	752
34.	RO "I.Marinković" Osijek-Tv.stol.i stil.namj. Osijek	176	96	183	84	37	88	1	430
35.	PIN Pazinska indus.namj. Pazin	173	59	293	83	59	88	4	125
36.	"Radin" DI Ravna Gora-Tvor.pokuć.D.Dobra	172	63	210	82	42	84	9	133
37.	DIP Novoselec-Tvor.masiv.namj. Novoselec	169	28	604	81	121	88	15	151
38.	"Crnika" Tvor.namještaja Kali (Zadar)	153	26	588	73	118	108	2	37
39.	"Bilo Kalnik" DI Koprivnica-Tv.masiv.namj. Djurdjevac	152	21	724	72	145	82	4	226
40.	IPD "Samarica" Dvor na Uni	143	35	408	68	82	76	12	482
41.	"Mundus "F.Bobić" IP Varaždin-"Drvo" Varaž.	139	38	365	67	73	103	11	141
42.	"NPO" Županja-Tvor.namj. Gunja	128	39	328	61	66	92	(-17)	179
43.	DI "Nehaj" Senj-Tvor.pokućstva Senj	121	27	448	58	90	95	(-72)	256
44.	DI "Gaj"-tvor.škol.i masiv.namj. Pitomača	111	41	270	53	54	73	1	328
45.	"Papak" DIK Pakrac Tvor.komad.namještaja Grubišno Polje	103	21	490	49	98	65	(-26)	221
U K U P N O 45 OUR									14004
Ukupno proizvodnja pokućstva SRH (86 OUR)		209	42	498	100	100	100	20	20022

Izvor: Završni računi 1980.godine, obrazac SAS-P

automatizacije i organizacije rada. Teško je uspoređivati proizvodnost među organizacijama što proizvode za tržište i za skladište;

(5) Razina tehničke opremljenosti je vrlo različita u pojedinim tvornicama, pa utjecaj organskog sastava sredstava dolazi do izražaja;

(6) Interni učinci su činilac smetnji radi različitog stupnja samostalnosti u proizvodnji, odnosno različitosti u razvijenosti kooperativnih odnosa. Npr. u nekim tvornicama proizvode se svi dijelovi pokućstva, a u drugim se dio poluproizvoda nabavlja i montira. U oba slučaja proizvodnja gotovih proizvoda (brojnik) može biti jednaka, ali uloženi rad (nazivnik) je vrlo različit.

Premda se navedene smetnje uglavnom ne mogu ukloniti, ipak je prigodom donošenja određenih zaključaka potrebno na njih upozoriti.

5. Činioci produktivnosti rada

Materijalne smetnje međusobnog uspoređivanja u produktivnosti rada su istovremeno i činioci produktivnosti rada, koje možemo nazvati tehničkim. Sve činitelje produktivnosti, egzogene i endogene, dijelimo na:

(1) društvene što su dani institucionalnim uvjetima, tj. društvenim normama kojima su određeni društveno-ekonomski odnosi, odnosi vlasništva, načela gospodarenja, a koji se manifestiraju u gospodarskom sustavu i mjerama ekonomske politike, kojom se formiraju različiti uvjeti poslovanja (npr. kreditnom politikom, politikom cijena, ekonomskih odnosa s inozemstvom itd.),

(2) ekonomske što se tiču uglavnom položaja na tržištu, konjunktura i depresije, financijske sposobnosti i sl.,

(3) prirodne,

(4) tehnološko-tehničke,

(4) unutarnje, tj. subjektivne (u užem smislu), a tiču se opće poslovne sposobnosti na koju utječe dostignut stupanj interne organizacije rada, te ljudi sa svojim sposobnostima za stvaranje učinka, voljom za stvaranje i svijest pojedinaca.

Dio tehnoloških činilaca može biti i subjektivno predodređen, npr.: stupanj iskorišćenja sredstava za proizvodnju, proizvodni program pa i razina tehničke opremljenosti, premda su oni uglavnom dani u vremenu osnivanja organizacije.

Valja upozoriti i na postojanje faza u životu organizacije udruženog rada i njihovih utjecaja na proizvodnju rada. U ekonomskom životu, prema Gorupiću, postoji više faza: (1) tehničko ovladavanje kapacitetima, (2) normalno postizanje kapaciteta, (3) susretanje s društvenim prosjekom, (4) padanje ispod prosjeka (stagnacija) i (5) propadanje ili oživljavanje nakon dopunskog investiranja. Faza u kojoj se organizacija udruženog rada u određenom trenutku nalazi važan je činilac produktivnosti rada.

6. Mjerenje produktivnosti u organizacijama udruženog rada

Postoje dileme u izboru naturalnih veličina u razlomku produktivnosti. Kod količine proizvoda postavlja se pitanje što izabrati: gotove proizvo-

de, prodane proizvode, poluproizvode ili nedovršenu proizvodnju. Slično je i s utrošenim radom, koje vrijeme uzeti: ukupnog efektivnog rada, efektivnog rada proizvodnih radnika, ukupno radno vrijeme ili ukupno radno vrijeme samo proizvodnih radnika. Koristeći neku od mogućih varijanta može se dobiti i kriva slika o produktivnosti rada. Postoji, prema tome, potreba utvrđivanja zajedničkih i provjerenih mjerila za pojedine djelatnosti.

Postoje mišljenja da bi se produktivnost rada trebala mjeriti odnosom količine izvršenja tehnološke operacije (npr. brušenja, blanjanja i sl.) i količine rada. Takvim mjerilom može se koristiti i za uspoređivanje uspješnosti rada u pojedinim dijelovima tvornice — odjeljenjima pa čak i za pojedine radnike. Pa i tzv. radne norme su poseban način mjerenja produktivnosti rada, jer, uz dane organizacijsko-tehničke i ostale uvjete, polaze od kvantitativnog izvršenja određenih radnih operacija. One čine količinu objektivno potrebnih jedinica vremena rada, te ih se u heterogenoj proizvodnji preporuča koristiti kao ekvivalent za svođenje svih proizvoda na objektivno potrebne sate ili na neku uvjetnu jedinicu.

Mjerenje produktivnosti rada ne bi imalo svrhe u koliko se dobiveni rezultati mjerenja ne bi koristili za usporedbe planirane i izvršene produktivnosti, produktivnosti u pojedinim vremenskim razdobljima i za usporedbe između pojedinih proizvođača. I usporedbe bi, bez analize uzroka odstupanja i prijedloga mjera za unapređenje produktivnosti, služile samo za ilustraciju, a cijeli postupak mjerenja bi izazvao troškove koji ne bi dali nikakve efekte. Prema tome, samo sustavan pristup mjerenju, analiziranju i uspoređivanju produktivnosti rada u svakoj organizaciji dovodi, ne samo do porasta produktivnosti, nego i porasta ekonomičnosti i rentabilnosti. Sigurno da će, kod organizacija kod kojih je udio činioaca — rad u ukupnim činionicima produktivnosti veći, porast produktivnosti rada imati veći efekat. To je slučaj s organizacijama radno-intenzivnih djelatnosti kuda spada i drvna industrija. Porast produktivnosti rada rezultira većom proizvodnjom i većim iskorišćenjem kapaciteta, a obično zahtijeva samo porast varijabilnih troškova. To rezultira porastom graničnog prihoda, a time i ekonomičnosti. Znači da je krajnji rezultat povećane produktivnosti rada porast dohotka.

7. Potreba mjerenja i uspoređivanja produktivnosti rada u drvnj industriji

Utvrdjivanje ciljeva i mjerenje njihova ostvarenja sastavni su dio poslovne politike svake organizacije udruženog rada pa i iz djelatnosti drvne industrije. Stoga gotovo i nema organizacije u kojoj se kontinuirano ili povremeno ne analizira poslovanje korišćenjem većeg ili manjeg broja mjerila uspješnosti. Pri tom se u određenom broju organizacija pozornost pridaje i produktivnosti rada. Međutim, u većini slučajeva se ipak ne koriste

OSNOVNI POKAZATELJI DOHODOVNE USPJESNOSTI ORGANIZACIJA UDRUŽENOG RADA U PROIZVODNJI GRAĐEVNIH ELEMENATA OD DRVA SR HRVATSKE U 1980. GODINI

Tablica IV

BASIC INDICATORS OF BUSINESS EFFICIENCY OF THE ORGANIZATIONS OF ASSOCIATED LABOUR IN PRODUCTION OF CONSTRUCTIONAL WOODWORK IN THE SR OF CROATIA IN 1980

Table IV

Redni broj	TVRTKA - NAZIV	Dohodak	Dohodak	Sredstva	Odnos prema prosjeku			Neto akumulacija	Broj radnika
		po radniku	prema sredstvima	po radniku	dohotka po radniku	sredstva po radniku	prosječno čistog osobnog dohotka	ili (gubitak) po radniku	
		(000 d)	(%)	(000 din)	6	7	8	(000 din)	10
1.	DIK "Spačva" Vinkovci - Tvornica parketa Vinkovci	390	78	500	177	109	100	185	135
2.	DI Karlovac - Proizvodnja parketa Karlovac	357	61	585	162	127	106	127	167
3.	"Polet" Stolarsko poduzeće Novoselec	349	37	943	159	205	128	133	63
4.	DI Djurdjenovac - Tvornica parketa Djurdjenovac	346	129	268	157	58	95	159	190
5.	"Brestovac" DK Garašnica - Tvornica parketa Garašnica	312	36	867	142	189	129	105	185
6.	"Inles" Ribnica - "Javor" Tv. gradj. stolarije Jušići	303	86	352	138	77	128	91	287
7.	"Delnice" DI Delnice - Stolarija "Brod" Brod na Kupi	268	86	312	122	68	96	66	131
8.	"Delnice" DI Delnice - "Montažne kuće" Delnice	265	105	252	120	55	116	49	113
9.	"Spačva" DIK Vinkovci - Stolarija Vinkovci	256	38	674	116	147	103	62	63
10.	"Delnice" DI Delnice - "Stolarija" Lokve	246	82	300	112	65	103	45	235
11.	"Slavonija" DI Sl. Brod - Proizvodnja parketa	246	41	600	112	130	95	54	122
12.	DIP Ogulin - Tvornica gradjev. stolarije Josipdol	243	48	506	110	110	107	25	177
13.	DIP Ogulin - Stolarija Ogulin	241	66	365	110	80	100	22	112
14.	"Andrija žaja" Tvornica gradjev. stolarije i unutar- nje opreme Zagreb	233	50	466	106	101	123	41	202
15.	"Delnice" DI Delnice - Stolarija "Mkopalj" u Mkoplju	231	65	355	105	77	107	41	175
16.	"Moslavina" Ivanić Grad - Prerada drva Ivanić Grad	227	73	311	103	68	108	145	51
17.	RO "Kaštelanska stolarija" Kaštel Novi	221	127	174	100	38	122	296	28
18.	"Stolar" RO za proizv. namještaja i opreme Donja Stubica	217	67	324	99	71	91	65	96
19.	DIP "Novoselec" - Tvornica parketa Novoselec	216	50	432	98	94	81	24	226
20.	DIK "S. Sekulić Jucko" N. Gradiška - Finalna ind. Okučani	206	34	606	94	132	103	69	101
21.	DI "S. Supanc" Vukovar	206	64	322	94	70	102	22	313
22.	"TEMPO" GRO Zagreb - "Slavonijahrast" Sl. Orahovica	203	36	564	92	123	98	18	372
23.	"Delnice" DI Delnice - "Lučice" Delnice	200	64	313	91	68	105	15	472
24.	DIP Ogulin - Tvornica montažnih kuća Ogulin	199	44	452	90	98	107	49	148
25.	DIK "Spačva" Vinkovci - Tv. gradj. stol. Vinkovci	178	38	468	81	102	103	0	226
26.	RO "Ocoplet" Ind. čileta okova, metal. elemenata i drvnih sortimenata Pleternica	164	45	364	75	79	83	11	491
27.	"Stolarija" RO za proizv. gradj. elemenata od drva Našice	161	57	282	73	61	95	18	92
28.	DI Vrhovine - Stolarija Vrhovine	159	51	312	72	68	81	6	192
29.	"Drvoprerađivač" Šibenik	152	31	490	69	107	91	4	180
30.	"Javor" Drvoprerađivačko poduzeće Daruvar	148	104	142	67	31	81	12	173
31.	"Šamčanka" zanatska proizv. i uslužna RO Slav. Šamac	121	81	149	55	32	81	13	107
32.	GIK "Istra" - "5. Maj" RO za preradu drveta Pula	108	25	432	49	94	85	(-45)	160
33.	DIP Novoselec - Tvornica opreme Objekata Kutina	91	26	350	41	76	83	(-45)	75
Ukupno 33 OUR									5860
Ukupno proizv. gradj. elemenata SRH (56 OUR)		220	48	459	100	100	100	34	8887

Izvor: Završni računi 1980. godine, obrazac SAS-P

naturalna mjerila koja su najprikladnija za ocjenu realnih kretanja, nego vrijednosna, uglavnom samo pokazatelji dohotka po radniku. Ne poričući njegovu vrijednost i praktično prioritetnu ulogu u poslovnom odlučivanju, ipak treba naglasiti da je

nedovoljno analitičan, a za neka mjerenja i usporedbe, osobito u inflacijskim uvjetima, potpuno neprikladan. Ako su te konstatacije točne, onda u određenom broju organizacija drvne industrije treba razviti konkretno djelovanje na području

proizvodnosti rada, svakako u zavisnosti o uvjetima, prvenstveno kadrovskim potencijalima, koji tu postoje. Naime, organiziran i koordiniran rad na području proizvodnosti rada doveo bi do: (1) otklanjanja ili smanjenja organizacijski uvjetovanih gubitaka u trošenju radne snage i (2) povećanje proizvodne snage rada, tj. smanjenje objektivno uvjetovanih utrošaka rada.

Valja istaći da dva značajna planska dokumenta za srednjoročno razdoblje 1981—1985. godine ističu zadatke organizacija udruženog rada i grupacija u mjerenju proizvodnosti:

— samoupravni sporazum o razvitku reprodukcije cjeline šumarstva i prerade drva uvjetuje ulaganja u osnovna sredstva uz prethodnu iskorišćenost postojećih kapaciteta, znači uz određenu razinu proizvodnosti sredstava za rad,

— samoupravni sporazumi o dohotku grupacija utvrđuju da porast realnih osobnih dohodaka može biti samo u skladu sa porastom proizvodnosti rada mjerenim naturalno.

Osobito je važan drugi sporazum, jer će se već od 1982. godine raspodjela sredstava za osobne dohotke u organizacijama udruženog rada temeljiti i na navedenom kriteriju. Drugim riječima, svaka organizacija trebat će mjeriti ili pratiti proizvodnost rada, odnosno utvrditi mjerila proizvodnosti rada. Sigurno da bi zajedničko rješavanje problema koji se pri tom susreću olakšalo rješenje tog zadatka svim organizacijama i pomoglo izgradnji (racionalnog!) sustava praćenja i uspoređivanja proizvodnosti rada u cijeloj djelatnosti.

Proizvodnost rada u nas prati se po industrijskim granama u okviru Republičkog zavoda za statistiku. Osnovica za to su statistički izvještaji o proizvodnim količinama (prema nomenklaturi industrijskih proizvoda) i broju zaposlenih radnika, što ih organizacije udruženog rada dostavljaju Zavodu mjesečno i godišnje. Zbrajanje raznovrsnih proizvoda vrši se pomoću određenih pondera. Tako se, bez obzira na nedostatke primjenjivane metode, dobivaju podaci o kretanju proizvodnosti pojedinih industrijskih grana i cijele industrije.

Drugi način praćenja proizvodnosti rada svih grana privrede obavlja se također u Zavodu korišćenjem društvenog proizvoda, dakle vrijednosno, koji se za potrebe analize svodi na stalne cijene određene godine. Indeksi rasta proizvodnosti utvrđeni na jedan i drugi način pokazuju određena odstupanja, što je i normalno, jer ni jedna metoda ne može eliminirati sve smetnje. Podatke o kretanju proizvodnosti rada Zavod objavljuje u svojim publikacijama.

Analizom proizvodnosti rada pojedinih grana i privrede bavi se povremeno i veći broj istraživača,

osobito ekonomista, i publicira ih u nizu stručnih časopisa.

U okviru Općeg udruženja šumarstva, prerade drva i prometa Hrvatske, kontinuirano se analiziraju privredna kretanja grana i djelatnosti re-produkcijske cjeline. Pri tome se za ocjenu kretanja proizvodnosti rada koriste sintetski podaci Zavoda za statistiku. Drugi izvori podataka za proizvodnost rada ne postoje. Međutim, za međusobne usporedbe uspješnosti organizacija udruženog rada koriste se vrijednosni podaci periodičnih obračuna i završnih računa. Oni omogućuju znatno veći fond podataka i pokazatelja za sve vrijednosne usporedbe, ali ne za proizvodnost rada. Stoga se proizvodnost rada zamjenjuje pokazateljem rentabilnosti rada, odnosno dohotkom po radniku. Međusobne usporedbe tim i ostalim pokazateljima daju vrlo interesantne podatke, posebno ako ih se prati više godina. Na osnovi njih, a osobito na osnovi visine dohotka po radniku, može se ocijeniti da između pojedinih organizacija postoje znatne razlike u proizvodnosti rada i proizvodnosti sredstava. To dokazuju i podaci u tablicama I do IV za 1980. godinu. Sve to još jednom potvrđuje da rješenje porasta proizvodnosti rada, kako u primarnoj, polufinalnoj i proizvodnji pokućstva tako i u ukupnoj privredi, leži u organizacijama udruženog rada. Samo tu se može konkretno djelovati na porast tog važnog elementa uspješnosti. Ocjena da u drvenoj industriji postoje među pojedinim organizacijama znatne razlike u proizvodnosti rada, koje nisu posljedica razlike u uvjetima, navodi na zaključak da postoji mogućnost porasta proizvodnosti u toj djelatnosti. Potrebno je, dakle, to i ostvariti, jer uspješnost poslovanja, stanje, rezultati i razina osobnih dohodaka te zaostajanje za drugim granama privrede, industrije i reprodukcije cjeline ozbiljno upozoravaju.

LITERATURA

- [1] BABIĆ, S.: »Uvod u ekonomiku privrednih poduzeća«, Zagreb, Školska knjiga, 1959.
- [2] BAJT, A.: »Osnova ekonomske analize i politike«, Zagreb, Informator, 1979.
- [3] DOMAINKO, D.: »Ekonomika proizvodnje u industrijskim poduzećima«, Zagreb, Birozavod, 1960.
- [4] KOROSIĆ, M.: »Međusektorske nejednakosti u tempu porasta proizvodnosti rada«, Zagreb, Ekonomski pregled 1—2, 1977.
- [5] KOROSIĆ, M.: »Metodološko-statistički problemi praćenja rasta produktivnosti rada privrede kao cjeline«, Zagreb, Ekonomski pregled 3—4, 1977.
- [6] KRAJČEVIĆ, F.: »Analiza poslovanja poduzeća«, Zagreb, Informator, 1971.
- [7] KRALJ, J.: »Poslovna politika«, Zagreb, informator, 1972.
- [8] KUKOLECA, S.: »Ekonomika poduzeća«, 2 sveska, Zagreb, Informator, 1968.
- [9] * * * : »Komparativna analiza uspješnosti poslovanja organizacija udruženog rada drvne industrije u 1978. godini«, Zagreb, Poslovna zajednica šumarstva, prerade drva i prometa Zagreb, 1979.
- [10] * * * : »Privredna kretanja i poslovanje šumarstva i prerade drva SR Hrvatske u 1980. godini«, Zagreb, Opće udruženje šumarstva, prerade drva i prometa Hrvatske, 1981.

Recenzirao: Doc. dr mr Mladen Figurić